

ANKARA ÜNİVERSİTESİ'NDE EL SANATLARI EĞİTİM ÖĞRETİM VE ARAŞTIRMALARI

**Mustafa ARLI¹, Zeynep ERDOĞAN²,
Feryal SÖYLEMEZOĞLU³, Ayşem YANAR⁴**

Özet

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türkiye'de geleneksel el sanatları eğitimi üzerine uzmanlaşan akademik kurumların başında Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi gelmektedir. İlk adıyla Yüksek Ziraat Enstitüsü 1933 yılında kurulmuş, 1946 yılında ise Ankara Üniversitesi bünyesine dâhil olmuştur. Enstitü; Tabii İlimler, Ziraat, Baytar ile Ziraat Sanatları adlı dört fakülteden oluşmuştur. Bu oluşum zamanla değişerek günümüze kadar farklı fakültelerde akademik çalışmalarını sürdürmüştür. Ziraat Sanatları Fakültesinde yürütülen çalışmalar ile Türkiye'nin çeşitli yörelerinden doğal liften yapılmış tekstil ürünleri toplanarak incelenmiş, bu ürünler fakültede ders materyali olarak kullanılmış, ürünlerin hammadde, doku, içerik ve şekil bilgileri kayıt altına alınmış, bitirme tezleri ve araştırmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalar El Sanatları alan yazının (ders kitapları, makaleler vb.) oluşturulmasında öncü olmuştur.

¹ Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Ev Ekonomisi Yüksekokulu, El Sanatları Bölümü, Emekli Öğretim Üyesi, marli@ankara.edu.tr

² Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü, zerdogan@ankara.edu.tr

³ Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü, fsoylemezoglu@ankara.edu.tr

⁴ Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü, ayanar@ankara.edu.tr

Türkiye bulunduğu coğrafi konum nedeniyle zengin kültürel çeşitliliğe sahiptir. Her yörenin kendine özgü el sanatı ürünleri bulunmaktadır. Bu ürünler yöreden yöreye farklılık göstermektedir. Kültür tarihi açısından önemli olan el sanatları aynı zamanda değişen ve kaybolan değerlerin sonraki kuşaklara aktarılması açısından önemlidir. Bu bağlamda el sanatları kültürel birikimin aktarılmasında ve toplumun sosyo-kültürel yapısının oluşmasında ve incelenmesinde önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla el sanatı üretiminin devamlılığının sağlanması, sosyo-kültürel özellik bağlamında incelenmesi nitelikli bir eğitimle mümkündür. Yüksek Ziraat Enstitüsünde başlayan El Sanatları Eğitimi, Güzel Sanatlar Fakültesi Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümünün kurulmasıyla araştırma, eğitimdeki birikimini sürdürmektedir.

Bu çalışmada Ankara Üniversitesi'nde El Sanatları alanında yaşanan değişimler, 1930'lu yıllardan itibaren bu alanda yürütülen tezler, alan yazınları gibi örneklerle irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yüksek Ziraat Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, ev ekonomisi, el sanatları

Education and Researches of Handicrafts at Ankara University

Abstract

After the proclamation of the republic, the primary institution that specializes in the traditional handicraft education in Turkey is Ankara University Faculty of Agriculture. It was founded in 1933 as the Higher Agriculture Institute and incorporated into Ankara University in 1946. The institute consisted of four faculties, namely; Natural Sciences, Agriculture, Veterinary, Agricultural Crafts. This formation has changed over time and has continued its academic studies under different faculties. In 1930s, craft items made from fibers were collected from various regions of Turkey and analysed with the studies conducted in the Faculty of Agricultural Arts and these products were used as lecture materials in the Faculty. The raw materials, textures, contents, design properties of these craft items were recorded, dissertations were written and researches were conducted regarding the subject. These studies pioneered the creation of the literature (textbooks, articles, etc.) regarding handicrafts field.

Turkey has a rich cultural diversity due to its location. Every region has its own handicrafts and their items. These vary by region. Handicrafts, which are important in terms of cultural history are also important in terms of transferring changing and extinct values to the next

generation. In this context, handicrafts have important places in the transfer of cultural accumulation and the formation and analysis of the socio-cultural structure of the society. Therefore, the sustainability of the production and analyses of handicrafts in terms of socio-cultural properties are possible with a qualitative education. Handicrafts education, started at the Higher Agricultural Institute maintains its accumulation of knowledge within the scope of the conservation and restoration of handicrafts with the foundation of the Fine Arts Faculty, Department of Conservation and Restoration of Cultural Properties.

In this study, changes in study field of handicrafts at Ankara University are examined with examples such as theses and literature written in the subject since 1930s.

Key Words: *Higher Agricultural Institute, Ankara University, home economics, handicrafts*

1. Giriş

Türkiye’de geleneksel el sanatları eğitimi üzerine uzmanlaşan akademik kurumların başında Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi gelmektedir. İlk adıyla Yüksek Ziraat Enstitüsü 1933 yılında kurulmuş, 1946 yılında ise Ankara Üniversitesi bünyesine dâhil olmuştur. Enstitü; Tabii ilimler, Ziraat, Baytar ve Ziraat Sanatları adlı dört fakülteden oluşmuştur. Geçmiş 1930'lara dayanan Yüksek Ziraat Enstitüsü akademik birikim ve donanım ile bugünkü düzeyine ulaşmıştır.

Geçmişten günümüze El Sanatları alanında yürütülen çalışmalarla gerek hammadde gerekse el sanatı ürünlerinin teknik, renk, motif vb. özelliklerinin tespit edilerek belgelenmesi sağlanmış ve el sanatları kültürün devamlılığı kapsamına alınarak bir bilim alanı haline gelmiştir.

Makalede Ankara Üniversitesi'nde El Sanatları alanında akademik yapı; Türkiye'nin el sanatları alanında ilk doktora tezi; Ankara Üniversitesi öğretim elemanları tarafından hazırlanan araştırma kitapları, bitirme, doktora, doçentlik tezleri; Ev Ekonomisi Anabilim dalında (Köy El Sanatları/El Sanatları) tamamlanan lisansüstü tezler incelenmiştir.

2. Yüksek Ziraat Enstitüsünden Güzel Sanatlar Fakültesine El Sanatları Alanında Akademik Yapı

Türkiye’de el sanatları alanında çalışan kurum ve kuruluşlar arasında Yüksek Ziraat Enstitüsü bir ilktir. El sanatlarını eğitim programı kapsamına

ilk alan akademik kuruluş Yüksek Ziraat Enstitüsü'dür. 1930'lu yıllarda Türkiye nüfusunun büyük bölümünün kırsal bölgelerde çiftçilik yaparak yaşaması ve el sanatlarının yerel kalkınmaya katkısı nedeniyle eğitim kapsamına alınmasını gündeme getirmiştir.

Yüksek Ziraat Enstitüsü 30 Ekim 1934'te Tabii İlimler, Ziraat, Ormancılık, Baytar, Ziraat Tekniği ve Teknolojisi (Ziraat Sanatları) Fakültelerinden oluşmuştur. Ziraat Tekniği ve Teknolojisi Fakültesi; Zirai Hammaddelerin Tahammür Ettirilmesine Ait Sanatlar, Ziraat Makineleri ve Aletleri Bilgisi, Köylü El İşleri ile Zirai El İşleri adlı dört ordinaryüslüğe ayrılmıştır. Köylü El İşleri çalışma konuları ise nebati örücülük, dokuyuculuk, düğümcülük ve örücülük, ağaç ve tahta işçiliği-oymacılık, demircilik şeklinde sıralanmıştır (Falke, 1936).

Yüksek Ziraat Enstitüsü Rektörlüğünü Prof. Dr. Falke üstlenmiştir. Enstitü daha sonraları "Nebati Lif ve Boyar Maddeleri Araştırma ve Köy Sanatları Enstitüsü" adını alarak hizmetlerini sürdürmüştür. Dr. Falke'nin yanı sıra Enstitüde Dr. Tevfik Eşberk, Cahit Öncü, Makbule Günay, Aziz Alpuat, Ömer Köşker, Nihat Mumcu, Mustafa Harmancıoğlu, Neriman Gürtanın, Firdevs Kaya, Emin Tekin Altınbaş görev almışlardır (Şekil 1).

Şekil 1. Lif Teknolojisi ve Köy Sanatları Kürsüsü Öğretim Üyeleri
(Anonim 1957, 1964)

Prof. Dr. Mustafa Harmancıoğlu Lif Teknolojisi ve Köy El Sanatları dalında çalışmalarını Ankara Üniversitesi'ne bağlanınca da sürdürmüş, doktora ve doçentlik çalışmalarından sonra ayrılarak Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesinde görev almıştır. Bu kuruluşta aynı dalda profesörlüğe yükselmiş ve araştırmalar yürütmüştür. Prof. Dr. Emin Tekin Altınbaş Uludağ Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Tekstil Mühendisliği Bölümüne Bölüm kurucusu olarak geçmiştir. Prof. Dr. Neriman Gürtanın 1988 yılında Ziraat Fakültesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu Köy El Sanatları Anabilim dalından emekli olmuştur. Prof. Dr. Firdevs Kaya 1984 yılında Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesine geçmiş ve daha sonra emekli olmuştur. Prof. Dr. Yahşi Yazıcıoğlu 1987 yılında Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesine geçmiş, Profesör unvanını orada kazanmış, halen aynı üniversitenin Turizm Fakültesinde görev yapmaktadır. Prof. Dr. Mustafa Arlı ise 2012 yılında Ev Ekonomisi Yüksekokulu El Sanatları Bölümünden emekli olmuştur.

Yüksek Ziraat Enstitüsü, Ziraat Fakültesi adı ile 1948 yılında Ankara Üniversitesi'ne bağlanınca Yüksek Ziraat Enstitüsündeki bütün enstitüler kürsü adını almıştır. Böylece Nebati Lif ve Boyar Maddeleri Araştırma ve Köy Sanatları Enstitüsü de Lif Teknolojisi ve Köy Sanatları Kürsüsü adını almış, Ziraat Fakültesinin tüm öğrencilerine aynı teorik ve uygulama dersleri vermeye devam etmiştir. Bölüm sisteminin kabulü üzerine bu kürsü Ziraat Teknolojisi Bölümüne bağlanmıştır (13 Ekim 1953 tarih 8532 sayılı Resmi gazete) (Anonim 1953). Ev Ekonomisi kürsüsü ile 1961 yılında birleşmiş, 1973 yılına kadar Lif Teknolojisi ve Köy Sanatları-Ev Ekonomisi Kürsüsü adı altında Ziraat Teknolojisi ve Ev Ekonomisi bölümleri içinde yer almıştır. Ziraat Teknolojisi, Ev Ekonomisi, Genel Zirai Bilgiler, Hayvan Yetiştirme ve Islahı Bölümü öğrencilerine “Lif Teknolojisi” ve “Köy Sanatları” dersleri verilmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Lif Teknolojisi ve Köy Sanatları Enstitüsü uygulama dersi (Anonim, 1944)

Lif Teknolojisi ve Köy Sanatları-Ev Ekonomisi Kürsüsü 7 Temmuz 1973 tarihinde yürürlüğe giren 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu hükümlerine göre önce Ziraat Teknolojisi bölümünün kapsamından çıkarılmıştır. Yüksek Öğretim Kanunu 2547 sayılı 6 Kasım 1981 tarihinde yürürlüğe girince “Kürsü” “Birim” olarak değiştirilmiş ve Nisan 1982’de bu birim de kaldırılarak Ev Ekonomisi birimi elemanlarıyla birlikte Ziraat Fakültesi Zirai Ekonomi bölümüne bağlanmıştır. 22 Temmuz 1982 tarih ve 41 sayılı Yasa Hükmündeki Kararnameye göre Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu kurulunca Kasım 1982 de eski Ev Ekonomisi kürsüsü ile Lif Teknolojisi-Köy El Sanatları kürsüsü elemanları Yüksekokulda görevlendirilerek bir çatı altında birleşmiştir (Şekil 3).

Şekil 3. Ziraat Fakültesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu Binası Dışkapı Yerleşkesi, 1995 (Ayyıldız, 2015)

Ziraat Fakültesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu 1982-1983 eğitim öğretim yılında lisans eğitim programına başlamıştır. Yüksekokul Beslenme, Çocuk Gelişimi, Ev İdaresi ve Aile Ekonomisi, Köy El Sanatları Anabilim dallarından oluşmuştur. Ayrıca Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde Ev Ekonomisi Anabilim Dalı olarak yukarıda anılan dört bilim dalında lisansüstü eğitim programı yürütülmüştür.

Ev Ekonomisi Yüksekokulu 1986 yılında ilk mezunlarını vermiş ve bu mezunlar ile akademik kadrosunu genişletmiştir. Prof. Dr. Neriman Gürtanın, Prof. Dr. Firdevs Kaya, Doç. Dr. Mustafa Arlı, Yrd. Doç. Dr. Yahşi Yazıcıoğlu’nun bulunduğu Köy El Sanatları Anabilim dalı akademik kadrosuna Yüksekokulun ilk mezunlarından Nuran Canikli, Feryal Ilgaz, Zeynep Yıldırım araştırma görevlisi olarak katılmışlardır.

Ziraat Fakültesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu lisans eğitim programı Beslenme, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Ev İdaresi ve Aile Ekonomisi ile Köy El Sanatları Anabilim dallarının derslerinden oluşmuştur. Köy El Sanatları Anabilim dalının başlıca dersleri; Lif Teknolojisi, Bitkisel Örucülük, Tekstil ve Giyim, Bitkisel Boyacılık, El Dokusu Halıcılık, El Dokumacılığı idi (Şekil 4).

Şekil 4. Bitkisel Örucülük dersinde öğrenciler ve öğretim elemanları, 1995 (Ayyıldız, 2015)

Ev Ekonomisi Yüksekokulu, yirmi eğitim-öğretim yılı sonra 29 Haziran 2001 tarih 24227 sayılı Resmî Gazete ile Ziraat Fakültesinden ayrılarak Ankara Üniversitesi Rektörlüğüne bağlanmıştır (Anonim 2001).

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının 24 Ekim 2003 tarih 022882 sayılı yazısı ile Ev Ekonomisi Yüksekokulu yeniden yapılandırılmış, Aile ve Tüketici Bilimleri, Beslenme Bilimleri, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, El Sanatları bölüm ve anabilim dallarından oluşması kabul edilmiştir. Öğrenciler, 1 ve 2. yarıyıllarda ortak, 3. yarıyıldan itibaren bölüm programlarında öğrenim görmüşlerdir. Mezuniyet belgelerinde hem yüksekokul hem bölüm adlarının bulunmasının mezunların iş bulma olanaklarına katkı sağlayacağı düşünülmüştür. O dönemde Yüksekokul akademik kadrosunda sekiz profesör, sekiz doçent, bir yardımcı doçent, 13 araştırma görevlisi ve bir uzman bulunmaktaydı.

Ev Ekonomisi Yüksekokulu öğretim elemanları lisans ve lisansüstü eğitim öğretim, araştırma faaliyetlerinin yanı sıra ulusal/uluslararası konferans, kongre, radyo ve televizyon programları, hizmet içi eğitim, kitap ve kitap bölümleri, makale ve benzeri çalışmalarla sürekli eğitim kapsamında akademik faaliyetler gerçekleştirmişlerdir.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının 18 Nisan 2007 tarih ve 9698 sayılı yazısında Ev Ekonomisi Yüksekokulu hakkında kararlar yer almaktadır. Yüksekokula 2007-2008 öğretim yılından itibaren öğrenci alınmaması, mevcut öğrencilerinin statülerinin korunması, söz konusu öğrencilerin mezuniyetlerinden sonra anılan okul ile bünyesinde yer alan Beslenme Bilimleri, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Aile ve Tüketici Bilimleri ile El Sanatları bölümlerinin kapatılmasının uygun olduğu bildirilmiştir. Aynı yazıda Sağlık Eğitim Fakültesi adının Sağlık Bilimleri Fakültesi olarak değiştirilmesi, bünyesinde Hemşirelik, Ebelik, Beslenme ve Diyetetik, Sağlık Kurumları Yöneticiliği, Sosyal Hizmet bölümlerinin açılmasının da uygun olduğu ifade edilmiştir. Böylece Ev Ekonomisi Yüksekokulunun üç bölümü, Fakültenin Beslenme ve Diyetetik, Çocuk Gelişimi, Sosyal Hizmet bölümlerini oluşturmuş, akademik kadrolar Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesinin ilgili anabilim dallarına aktarılmıştır.

El Sanatları Bölümü ise Ev Ekonomisi Yüksekokulu lisans öğrencileri mezun oluncaya kadar 2008-2015 yılları arasında eğitim, öğretim, araştırma faaliyetini sürdürmüştür. Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 03/04/1997 tarihinde kurulmuş olup Nisan 2015 ayında Prof. Dr. Ayşe Çakır İlhan'ın Kurucu Dekan olarak atanmasıyla işler hale gelmiştir. Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi diğer sanat fakültelerine göre **Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım, Müzecilik, Temel Sanat Eğitimi** alanlarını öne çıkarmayı hedeflemiştir. Yükseköğretim Yönetim Kurulunun 01/07/2015 tarihli kararı ile Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım ile Müzecilik Bölümleri açılmıştır.

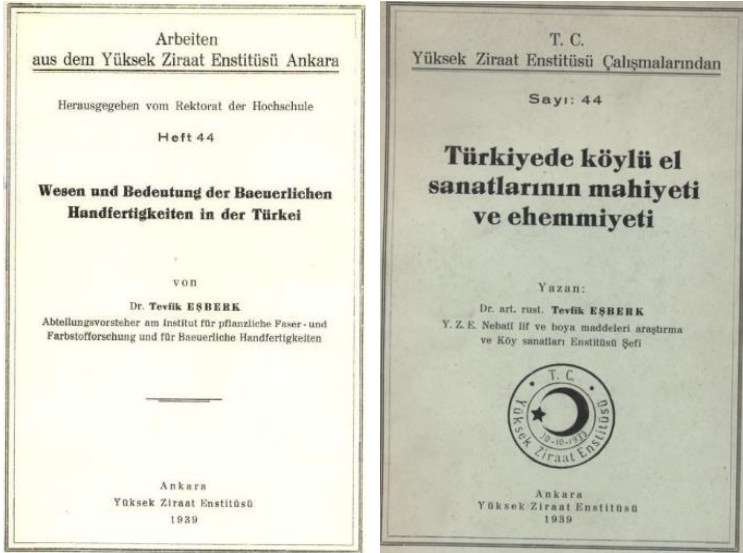
Ankara Üniversitesi Başkent Meslek Yüksekokulu Eser Koruma ön lisans programının yaklaşık otuz yıldır yürütüldüğü ancak Türkiye'de koruma lisans programına ihtiyaç olduğu; El Sanatları Anabilim dalının tekstil hammaddeleri ve köy el sanatları konularında bilimsel çalışmalarının varlığının çok eskiye dayandığı bilinmektedir. Böylece Türkiye için önemi olan bu iki akademik yapının öğretim elemanları ile Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Anabilim dalı akademik kadrosu oluşturulmuştur. Anabilim dalında taş, toprak, kağıt, yağlı boya, lif gibi farklı malzemelerden yapılmış eserleri koruma konularında akademik çalışmalar yürütülmektedir. Lisans programına 2016-2017 eğitim öğretim yılından itibaren öğrenci kabul edilmeye başlanmıştır (Şekil 5).

Şekil 5. Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Binası, Gümüşdere Yerleşkesi (Anonim, 2017)

3. Türkiye’de El Sanatları Alanında İlk Doktora Tezi

Türkiye’de el sanatları alanında ilk doktora konusu Prof. Dr. Falke tarafından asistan Tefik Eşref’e verilmiştir. Bu eser, doktora çalışması olarak 1936 yılında Köylü El Sanatları Enstitüsünde hazırlanmış, Prof. Dr. Friedrich Falke ve Prof. Dr. Otto Gerngross’un bilimsel raporları üzerine Ziraat Sanatları tarafından kabul edilmiştir (Eşberk, 1939). İktisatçı Dr. Falke’nin Türkiye ekonomisinin mevcut durumu ve Türkiye’nin el sanatları zenginliğinin saptanmasında önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Bu doktora çalışmasından sonra yürütülen araştırmalarda konu başlıkları sürekli olarak “Türkiye” sözcüğü ile başlamıştır. Eşberk’in çalışması, 1939 yılında T.C. Yüksek Ziraat Enstitüsü Çalışmalarından Sayı:44 ile Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara’da Türkçe ve Almanca dillerinde tek kitapta yayımlanmıştır (Şekil 6).

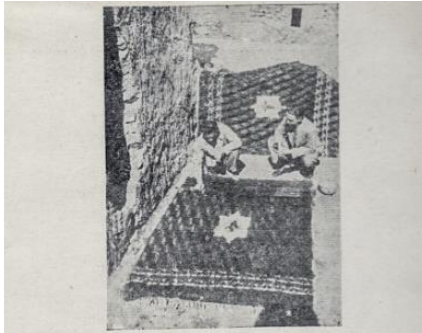
Şekil 6. *Tevfik Eşberk'in Doktora Tezi Türkçe ve Almanca kapaklar*

Araştırma kitabı, 134 sayfa Türkçe metin, 156 sayfa Almanca metin, bibliyografya, 79 sayfa şekillerden oluşmuştur. İçerik bakımından incelendiğinde köylü el sanatlarında kullanılan hammaddeler, lif maddelerinin korunması ve üretimi (lif maddelerin istihsali ve ihzarı), yarı mamul maddelerin işlenmesi, daha ziyade hususi sanat mahiyetinde olan köy sanatları ana başlıkları altında dört bölümden oluşuyor. İlk bölümde hayvansal ve bitkisel lifler sınıflanmış olup yün, tiftik, keçi kılı, deve yünü, ipek liflerinin üretim miktarları ve hayvan sayıları cetveller ile sunulmuştur.

Doktora mevzularını ve doktora yapacakları gösterir cetvelde 18 numara ile Türkiye'de mevcut köylü el sanatlarının mahiyeti ve ehemmiyeti konunun sahibi asistan Tevfik Eşref Çiftçiye Öğütler başlığı ile basılmak için hazır olan on adet eser arasında 14 numara ile Köylü el işlerinin mahiyeti ve ehemmiyeti adlı yayının yazarı Prof. Dr. Falke idi (Falke, 1936).

Pamuk, keten, kenevir liflerinin yörelere göre çeşit ve lif özellikleri ile lif elde etme yöntemleri, kullanılan araçlar verilmiştir. İkinci bölümde, hayvansal ve bitkisel liflerden iplik yapım aşamaları, boya işleri, köylerde kullanılan boya bitkileri hakkında bilgiler yer almıştır. Üçüncü bölümde örme işleri, dokuma işleri, dokuma tezgâhları, dokuma öncesi işler, dokuma işlemi, yörelere göre dokuma çeşitleri, halı dokuma, kilim dokuma, mutaf işleri, nakış işleri, tepme keçe işleri, deri işleri; dördüncü bölümde ise ahşap işleri, sepet ve hasır işleri, toprak işleri, taş işleri, maden işleri hakkında bilgiler yer almıştır.

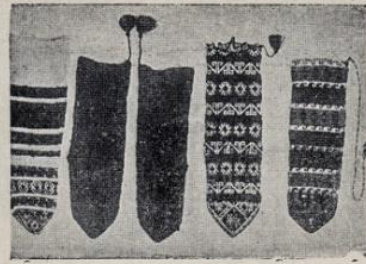
Bibliyografya; Türkçe eserler, istatistikler, mecmualar ile yabancı dilde eserler başlıkları ile sıralanmıştır. Son bölüm 145 fotoğraf, çizim, tablo içermektedir. Lif elde etme ve tarama araçları, yörelere göre iplik yapım araçları, çoraplar, örme teknikleri, keseler, yörelere göre dokuma tezgâhları, çözgü hazırlama, yörelere göre halılar, düğüm çeşitleri, dokuma araçları, yörelere göre kilimler, işleme araçlarının fotoğrafları ile bazı motifler, araçlar, yapım tekniklerinin fotoğrafları ile bazı çizimlere bu bölümde yer verilmiştir. Ayrıca her biri çok sayıda fotoğraf ve çizimlerden oluşan tablolar sunulmuştur. Bunlar işleme teknikleri, ağaç mutfak ve tarım araçları, sepetler, kerpiç ve testi yapımı, değirmen taşları hakkındadır. Şekil 7'de yöresel çoraplar ve Siirt battaniyesi fotoğrafları; Şekil 8'de halının yüzey bölümleri (halı satıh taksimatı) ile motif çizimleri sunulmuştur.

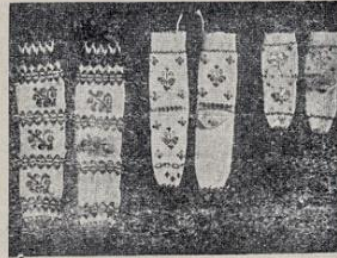
Şekil 43 — Siirt battaniyesi imali
Abb. 43 — Die Herstellung von Siirt - Bettdecken.

Şekil 44 — Siirt battaniyesi.
Abb. 44 — Fertige Siirtbettdecken

Şekil 24 — Yörük çorapları
Abb. 24 — Yörük — Strümpfe.

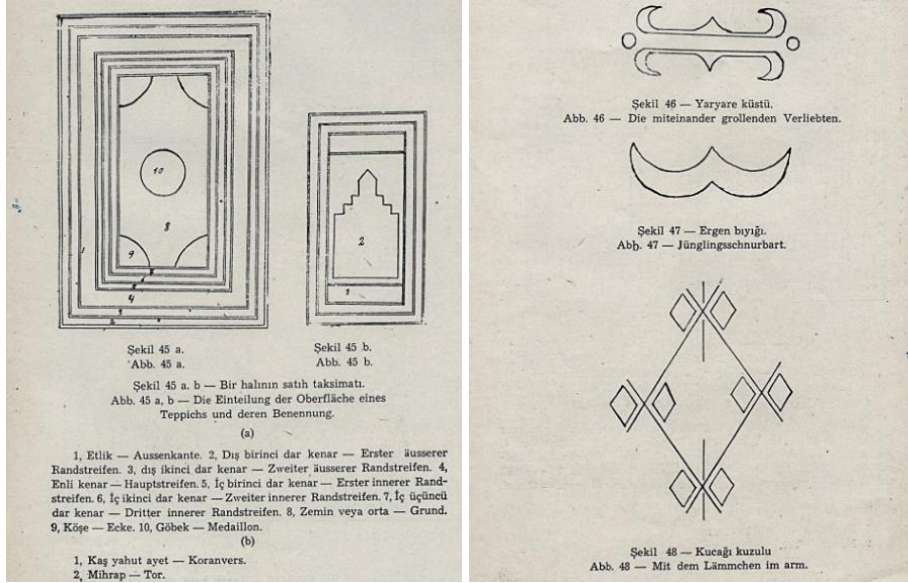

Şekil 25 — Muhtelif köylü çorapları.
Abb. 25 — Verschiedene Bauern Strümpfe.

Şekil 7. Yörük ve köylü çorapları ile Siirt battaniyesi görselleri (Eşberk, 1939)

Şekil 7'nin ilk fotoğrafında koyu renkli çorapların açık zeminde ve tek olarak; açık renk çorapların ise koyu zeminde çift olarak, iki yönü görülecek biçimde yerleştirildiği görülmektedir. Diğer sayfada Siirt battaniyesi hakkında iki fotoğraf sunulmuş, bu fotoğrafların ilkinde battaniyeye özel tarama işlemi yapıldığı ikincisinde ise battaniyenin desen özelliği görülen tam fotoğrafı yer almıştır. İlk çizim sayfasında göbekli ve mihraplı iki halının satıh taksimatına

(yüzey bölümleri) yer verilmiştir. Her bölüm rakam ile işaretlenmiş ve aşağıda açıklanmıştır. İkinci çizim sayfasında *yaryare küstü*, *ergen bıyığı*, *kucağı kuzulu* motiflerinin çizimleri yeterli büyüklükte sunulduğu görülmektedir. Kitapta fotoğraf ve çizim isimlerinin çoğu Türkçe ve Almanca verilmiştir.

Şekil 8. Halı yüzey bölümleri (halının satıh taksimatı) ile Yaryare Küstü, Ergen Bıyığı, Kucağı Kuzulu motiflerinin çizimleri (Eşberk, 1939)

Türkiye’de köylü el sanatlarının mahiyeti ve ehemmiyeti başlıklı doktora tezi, Türkiye’de el sanatlarını bilimsel esaslara dayanarak hazırlanan ilk çalışma olarak gösterilebilir. Daha sonra hazırlanan el sanatları bilim çalışmalarına materyal toplama, yöntem kullanma, araştırma bulgularını açıklama, kaynak kullanma bakımından rehber niteliği taşımıştır. Kaynaklar listesi, çizelgeler, fotoğraflar, çizimler, Türkçe ve Almanca içerik hem bilimsel açıklama hem de dönemin el sanatları özelliklerini sunma bakımından önem taşımaktadır.

Yüksek Ziraat Enstitüsünde başlayan bilimsel çalışmalar ile asistan Tevfik Eşref, Türkiye’nin el sanatları eğitim ve araştırmalarına emek vermiş bilim insanları arasında yerini almıştır. Annesinin adı Sadberk, Babasının adı ise Eşref olan Tevfik Eşref soyadı kanunu ile annesinin ve babasının isimlerinin birer hecesinin birleşiminden oluşan Eşberk soyadını edinmiştir (Arli, 2017).

4. El Sanatları Alanında Yayımlanan Başlıca Kitaplar

Ankara Üniversitesi'nde El Sanatları alanında çok sayıda bilimsel araştırmalar yapılmış, kitaplar, makaleler, çeviriler yayımlanmıştır. Bu eserler içinde alan yazının önemli örneklerini oluşturan kitapların listesi Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Ankara Üniversitesi'nde El Sanatları alanında yayımlanan kitaplar

Eşberk, T. 1938. Yünleri ot boyaları ile boyayın. Yüksek Ziraat Enstitüsü Neşriyatı:5. Yüksek Ziraat Enstitüsü Basımevi, Ankara
Gerngross, O., Öncü, C. 1938. Hayvan derilerini zararlardan nasıl koruyalım? Yüksek Ziraat Enstitüsü Yayınları, Ankara
Eşberk, T. 1939. Türkiye'de köylü el sanatlarının mahiyeti ve ehemmiyeti. Yüksek Ziraat Enstitüsü Çalışmalarından Sayı:44. Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara, 134+156+79 s.
Eşberk, T. 1947. Türk keten lifleri üzerinde etüdlar. Yüksek Ziraat Enstitüsü Yayın no:151. Yüksek Ziraat Enstitüsü Basımevi, Ankara
Eşberk, T. 1947. Ev idaresi ve köy sanatları. YZE Lif Teknolojisi ve Köy Sanatları Enstitüsü, Ankara, 290s.
Öncü, C. 1948. Türkiye'nin sepi maddeleri zenginliği I. Türkiye palamutları ve ekstraktları üzerinde deneysel araştırmalar. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 3
Öncü, C. 1950. Deri endüstrisinin analiz metodları ve şartnameleri. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 15
Öncü, C. 1951. Türkiye'nin sepi maddeleri zenginliği II. Türkiye sumakları ve ekstraktları üzerinde deneysel araştırmalar. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 28, Çalışmalar: 14. Ankara Üniversitesi Basımevi, 72s.
Alpaut, A. 1953. Türkiye ham koyun derilerinin bünye dayanıklılığı ile iç kürklük kabiliyetinin incelenmesi ve bunlar üzerinde sepi ve bitkisel boya maddeleri ile mukayeseli araştırmalar. Ziraat Fakültesi Yayınları: 46
Harmancıoğlu, M. 1955. Türkiye'de önemli bitki boyalarından elde olunan renklerin çeşitli mükessirlere karşı yün üzerindeki haslık dereceleri. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 77. Ankara Üniversitesi Basımevi
Gürtanın, N. 1961. Türkiye'de nebatî örücülükte kullanılan hammaddeler ve bunlardan yapılan mamuller ile bu hammaddelerin selüloz ve alfa selüloz değerleri üzerinde araştırmalar. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 185. Ankara Üniversitesi Basımevi.
Eşberk, T., Altınbaş, E. T. 1967. Anadolunun bazı bölgelerinden elde edilen deve yünleri üzerinde teknolojik araştırmalar. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 305, Bilimsel Araştırmalar ve İncelemeler:190. Ankara Üniversitesi Basımevi, 41s.
Ertem, F. 1970. Tiftik ihracatının murakabesine dair nizamname gereğince sınıflandırılan ve ihraç edilen tiftiklerimizin bazı teknolojik özellikleri ve dünya standartlarına intibak imkanları üzerinde araştırmalar. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi: 394. Bilimsel Araştırma ve İncelemeler: 244, 88 s.
Gürtanın N., Munsuz N. 1970. Avanos çömlükçiliği ve kullanılan toprakların bazı teknolojik özellikleri. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi: 404. Bilimsel Araştırma ve İncelemeler: 254, 50 s.
Gürtanın, N. 1971. Batı Almanya ve Amerika Birleşik Devletlerinde halı artışlarının toplam olarak 1970'de ulaşacağı seviye. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 447, Çeviriler:9, Ankara Üniversitesi Basımevi, 9s.
Gürtanın, N. 1971. Siirt battaniyeleri standardı. TSE Standartları Yıl:10, Sayı:112

Tablo 1. devamı

Gürtanın, N. 1971. Yünün güveye dayanıklı yapılması. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi: 448. Çeviriler: 10, 6 s.
Gürtanın, N. (tarihsiz). Yün hidrolizasyonunda sistin+sisteinin kolorimetrik tayini için metod. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 603 Çeviriler: 15, 6s.
Gürtanın, N. 1972. Siirt ili dahilinde yetiştirilen tiftik keçilerinin lifleri ve bunların mamulleri üzerinde yapılan bazı teknolojik araştırmalar. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi: 511. Bilimsel Araştırma ve İncelemeler: 293, 82s.
Gürtanın, N. 1976. Adana ili çiftçilerin köy el sanatları uğraşları üzerinde bir araştırma. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi: 641. Bilimsel Araştırma ve İncelemeler: 376, 52s.
Gürtanın, N. 1979. Yeni Zellanda, Şişilla, Kaliforniya ve Ankara tavşanlarının yünlerinin bazı fiziksel ve kimyasal özellikleri üzerinde araştırmalar. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi: 689. Bilimsel Araştırma ve İncelemeler: 403, 50s.
Gürtanın, N., Kaya, F. 1979. Afyon ve Balıkesir’de yapılan tepme keçe yapılarının bazı fiziksel özellikleri üzerinde araştırmalar. Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı yayın No: ESD: 6, Genişletilmiş ikinci baskı, 24s.
Altınbaş, E. T. 1979. Doğal ipekten el dokusu halı yapı ve ihraç edilen ipek hahların bazı teknik özellikleri ile üretim koşulları üzerinde araştırmalar. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 690. Ankara Üniversitesi Basımevi.
Altınbaş, E.T., Gürtanın, N., Kaya, F., Arlı, M. 1979. Köy el sanatları Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Teksiri No. 20.
Gürtanın, N., Kaya, F. 1981. Balıkesir ve Konya tahta kaşıkları üzerinde incelemeler. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 763, Bilimsel Araştırma ve İncelemeler:449, 12s.
Kaya, F. 1981. Nevşehir ili çiftçilerinin köy el sanatları uğraşları üzerinde araştırmalar. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi: 764. Bilimsel Araştırma ve İncelemeler: 450, 64 s.
Kaya, F. 1981. Nevşehir ilindeki oniks mermer işlemeciliği üzerinde bir inceleme. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları:756
Kaya, F. 1981. El ve köy el sanatları çerçevesinde bakırın işlenmesi (Bakırcılık) üzerinde bir araştırma. Ankara Üniversitesi Yayınları: 757
Yazıcıoğlu, Y. 1986. Türk el dokusu yün halı ipliklerinin tek lif uzunlukları üzerinde bir araştırma. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yıllığı Cilt:36 Fasikül 1’den ayrı basım. Ankara Üniversitesi Basımevi, 210-222.
Yazıcıoğlu, Y. 1986. Türkiye’de üretilen doğal beyaz el dokusu yün halı ipliklerinin beyazlık dereceleri üzerinde bir araştırma. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yıllığı, Cilt: 36, 199-209.
Yazıcıoğlu, Y. 1986. Türkiye’nin çeşitli yörelerinden sağlanan el dokusu yün halı ipliklerinin sistin miktarları üzerinde bir araştırma. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yıllığı, Cilt:37 Fasikül 2’den ayrı basım. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ofset Basım Ünitesi, 281-288.
Altınbaş, E. T., Yazıcıoğlu, Y. 1987. Kayseri İli el dokusu halı dokuyucuları ve çalışma koşulları üzerinde bir araştırma. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi: 1002. Bilimsel Araştırma ve İncelemeler: 544, 49s.
Arlı, M. 1989. Beypazarı’nda telkari üzerinde bir araştırma. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi: 1150 Bilimsel Araştırma ve İncelemeler: 626, 63s.
Arlı, M. 1989. El sanatları araştırmalarında fotoğrafla belgeleme. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi: 1138. Derlemeler: 44, 21s.
Arlı, M. 1990. Köy el sanatları. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 1185. Ders Kitabı: 339. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Baskı Ofset Ünitesi, 76s.

Tablo 1. devamı

Eliçin, A., Dellal, G., Söylemezoğlu, F., Erdoğan, Z., Arık, İ. Z. 2000. Kıl keçilerinden elde edilen üst-alt kılların bazı fiziksel özellikleri ile kullanım şekilleri. Ankara Üniversitesi Basımevi, 58s.
Kayabaşı, N., Erdoğan, Z. 2002. Ankara'da hediyelik ve turistik eşya mağazalarında bulunan el sanatları ürünlerinin çeşidi, hammaddesi ve turist tercihleri üzerinde bir araştırma. Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Mezunları Derneği Yayınları Bilim Serisi:1, Ünal Offset Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti., Birinci Baskı, Ankara, 68s.
Arlı, M., Kayabaşı, N., Şanlı, H. S., Etikan, S. 2003. Türkiye'de bitkisel boyacılıkta kullanılan bazı bitkilerden elde edilen renklerin colorimeter ile tayini üzerine bir araştırma. Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Mezunları Derneği Yayınları Bilim Serisi:4, Ankara Üniversitesi Basımevi, 81s.
Demir, M., Çelik, S., Adıgüzel, N., Ekim, T., Arlı M., Kayabaşı, N., Ilgaz, F., Güney, D. 2006. Türkiye'de yetişen bazı önemli boya bitkilerinin üretim teknikleri ve elde edilen renklerin haslık dereceleri. Can Ofset Matbaacılık, Tokat, 139s.
Ateşok, E. A., Erdoğan, Z. 2007. Babadağ İlçesinde çarşaf dokumacılığı. Kılıç Matbaacılık, Ankara, 65s.
Kayabaşı N., Erdoğan Z., Söylemezoğlu, F. 2011. Türk El Sanatları. (Editör: Arlı, M.) Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları No:90, 1. Baskı, 258s.

Tablo 1'de Ankara Üniversitesi'nin el sanatları alanı akademisyenleri Tevfik Eşberk, Cahit Öncü, Aziz Alpaut, Mustafa Harmancıoğlu, Nihat Mumcu, Emin Tekin Altınbaş, Neriman Gürtanın, Firdevs Kaya, Mustafa Arlı, Yahşi Yazıcıoğlu, Nuran Kayabaşı, Feryal Söylemezoğlu, Zeynep Erdoğan tarafından yayımlanmış kitaplar ve çeviriler yer almıştır. Ayrıca alanda yazılan çok sayıda makale, tebliğ, seminer, radyo programı notları bulunmaktadır ancak çalışma kapsamına alınmamıştır.

5. Yüksek Ziraat Enstitüsü ve Ziraat Fakültesinde El Sanatları Konulu Tezler

Yüksek Ziraat Enstitüsü ve Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinde tamamlanan el sanatları konulu bitirme tezleri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Yüksek Ziraat Enstitüsü ve Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinde tamamlanan el sanatları konulu bitirme tezleri

Tez Sahibi	Tez Adı	Yılı
Kazım Özaktaş	Bursa ipekçiliği	1942
Kazım Gerçekcer	İngiliz asit boyaları	1943
Orhan Aksu	Diyarbakır ipekçiliği	1944
Fikret İşmen	İngiliz chlorazal boyaları	1944
Muhittin Karazincir	Mardant ve asit milling boyaları	1944
Raif Savaş	İngiliz kaledon boyaları	1944

Tablo 2. devamı

Tez Sahibi	Tez Adı	Yılı
İsmet Sürel	Muğla ipekböcekçiliğinin bugünkü durumu	1944
S. Vidinlioğlu	Nazilli Basma Fabrikasının kuruluş ve işleyişi	1944
A. Hamdi Yetkiner	Merzifon pamuklu el dokumacılığı	1944
İlyas Alantar	Anadolu Hisarı Kendir Fabrikasının kuruluşu ve işleyişi	1946
Y. İzzetin Arslan	Burdur el dokumacılığı	1946
Hadi Demirsoy	Kemaliye pamuklu el dokumacılığı	1946
Selahattin Ataç	Sümerbank Adana bez fabrikası	1947
Neriman Gürtanın	Avanos halıcılığı	1947
Tevfik Kömürçüoğlu	Denizli dericiliği ve gelişmesi için gereken tedbirler	1947
Ali Örmeci	Senirkent'te pamuklu el dokumacılığı	1947
Mehmet Perçin	Çankırı debagatı	1947
Fahire Sun	Bursa Yılmaz ipek ve dokuma fabrikasının kuruluş ve işleyişi	1947
A. Kenan Yalter	Keten ve kenevirde lif elde etme yöntemleri	1947
Mustafa Ağar	Acıpayam dericiliği	1948
Mehmet Aydoğdu	Simav hasırcılığı	1948
Ahmet Ayvaz	Kayseri-Hacılar pamuklu el dokumacılığı	1948
Mithat Başkan	Ayancık keten dokumacılığı	1948
Recep Berberoğlu	Ankara İpekış Yünlü Mensucat Fabrikasının kuruluş ve işleyişi	1948
Salih Beyazıt	Kütahya çiniciliği	1948
Nihat Mumcu	Merzifon'da çanak ve çömlekçilik	1948
Fahrettin Örkal	Eskişehir dericiliği	1948
M.Burhaneddin Tanaydın	Sivas Çubukçuluğu	1948
Şükrü Hancıoğlu	Afyon'da keçecilik ve mutaflık	1949
Kemal Kuzubaşı	Uşak'ta mutaf sanatı	1949
Ahsen Duygulu	Taşköprü Sümerbank Kendir Fabrikasının kuruluş ve işleyişi	1950
Zeki Erverdi	Erzurum'da ehamı Salı, mutaf ve keçe küçük sanatları	1950
Cemil Kaleli	Zile'de köylü el sanatları	1950
Halit Külahoğlu	Buldan el dokumacılığı	1950
Sabahattin Şenol	Erzurum'un oltu taşı ve işlemeciliği	1950
Tahir Türkay	Sivas halı atelyesinin kuruluş ve işleyişi	1950
Ziya Aytuğ	Bursa havluculuğu	1951
Fikret Çelenligil	Kastamonu kendir (kenevir) işlemeciliği	1951
Orhan Demirok	Eskişehir Kılıçoğlu Kiremit ve Tuğla Fabrikası	1951
Saadettin Demiröz	Kocaeli keten dokumacılığı	1951
Kemal Özbayram	Bolu dericiliği	1951

Tablo 2. devamı

Tez Sahibi	Tez Adı	Yılı
M.Hulusi Özgüven	Gerede tarakçılığı	1951
Cemaleddin Yücel	Köy el sanatları bakımından lületaş işleciliği	1951
Nazif Oral	Elazığ pamukçuluğu	1952
Salih Öz	Buldan'da el sanatları ve dokumacılığın son zamanlardaki inkişafı	1952
Sait Şahin	Kastamonu ve Devrekani'de dokuma ve baskıcılık	1952
Kemal Tuncay	İskilip dericiliği	1952
Fikri Zincirci	Denizli dericiliği	1952
İhsan Aral	Çerkeş'te ziraatte kullanılan bazı aletlerinin yapılışında köy el sanatlarının önemi	1953
Fatih Çeliközen	Ankara İli Nallıhan köylerinde ağaç işleri	1953
Ömer Gencay	Erzurum dericiliği ve kürkçülüğü	1953
Şükrü Günel	Kayseri merkez kazası halıcılığı	1953
Mahmure Kaymakçı	Kastamonu'da bakırcılık	1953
S. Sudi Kocaoğlu	Dericilik ve Ağrı'da durumu	1953
Türkan Sanan	Sivas Debagatı	1953
Kadir Sezgin	Sivas'ta bakırcılık ve kuyumculuk	1953
Mehmet Lütfi Somçelik	Ankara Sof kumaşları	1953
Mustafa Köknel	Zile'de debagat, saraçlık, çarıkılık ve semercilik	1954
Ali Onmuş	Sivas bakırcılık	1954
Orhan Şahin	Muğla'nın Yatağan kazasına tabi Kavaklıdere nahiyesinde bakırcılık	1954
Nuri Akşit	Sandıklı pamuklu el dokumacılığı ve halıcılık	1955
Mehmet Ateşalp	Sivas'ta kuyumculuk	1955
Hamdi Başibek	Zile'de kendirle uğraşan sanatlar	1955
Mehmet Emin Hasipek	Çankırı demirciliği	1955
Metin Akdağ	Ordu'da köylü el sanatları	1956
Hilmi Başkaya	Babadağ dokumacılığı	1957
Aytuğ Bozkurt	Kastamonu'da kendir sanayii	1958
İlhan Sümer	Bor halıcılığı ve Niğde halıcılığı ile mukayesesi	1958
Aygün Bilge	El dokumacılığı planları ve nisbi ölçüleri	1959
Sevim Cıncı	Kırşehir halıcılığı	1959
Esin Arkan	Konya kaşıkçılığı	1960
Nurten Aktaş	Tarsus- Çukurova Çırçır, İplik, Dokuma ve Basma Fabrikası hakkında araştırmalar	1961

Tablo 2. devamı

Tez Sahibi	Tez Adı	Yılı
Türkan Arca	Uşak ve çevresinde köy sanatları	1961
Nuran Bayraktar	Sümerbank Merinos Yünlü Sanayii Müessesesi	1961
Tülin Atalı	Isparta halıcılığı	1962
Sevim Sakarya	Bursa bıçakçılığı	1962
Türkan Şahin	Çanakkale Seramik Fabrikasının kuruluş ve işleyişi	1962
Sevil Taşkın	Alanya ipekböcekçiliği ve dokumacılığı	1962
Tuncay Yetkin	Aksaray Bölgesi köylü el sanatları	1962
Selma Ünlükal	Eskişehir'de Çifttekurt Pıl ve Güneş Kiremit-Tuğla Fabrikaları ve Kılıçoğlu Ateş Tuğlası İmalatı	1965
Ulgar Güvenç	Nazilli Basma Fabrikasının kuruluş ve işleyişi	1966
Niyazi Demirel	Sepet söğütçülüğü, botanik özellikleri ve bunlardan yapılan çeşitli mamuller	1967
Hüseyin Ali Koca	Bozüyük Seramik Fabrikasının kuruluş ve işleyişi	1967
Osman Fevzi Odman	Türkiye Sentetik İplik Fabrikaları Anonim Şirketi(SİFAŞ)	1967
Yıldız Öztoprak	Ankara piyasasındaki hediyelik turistik eşya	1967
Mustafa Arlı	Tahtacı Örencik Köyünde köy sanatları	1967
Mustafa Üçüncü	Taşköprü Sümerbank Kendir Sanayii Müessesesi kuruluş ve işleyişi	1967
Turgut Denizel	Cam lifi	1968
Mustafa Uslu	Göksu İp ve Halat Fabrikası	1968
Melike Aklan	Kütahya çiniciliğinin organizasyonu	1969
Vahide Aytaç	Denizli İli köylerinde köy sanatları	1969
Güven Berk	Aspest (Amyant)	1969
İsmet Oğuz	Sümerbank Eskişehir Basma Sanayii Müessesesi kuruluş ve işleyişi	1969
Songül Aytan	Güney Sanayi Dokuma ve Basma Fabrikası	1970
Ünsal Çakmaklı	Özel hayvani lifler	1970
Şenel Boduroğlu	Sivas çubukçuluğu	1971

Tablo 2'nin incelenmesinden 1942-1971 yılları arasında el sanatları konularında 96 bitirme tezi tamamlandığı anlaşılmaktadır. Tezler, Türkiye'nin çeşitli illerinde yürütülmüştür. Tez konuları genel olarak ipekböcekçiliği, dokumacılık, tekstil boya, bir yörenin el sanatları, halıcılık, maden işleri, toprak işleri, taş işleri, ağaç işleri, deri-kemik-boynuz işleri, bitkisel örücülük, bitkisel-hayvansal-rejenere lifler, pamuk-kenevir-yün-sentetik iplik ve kumaş işletmeleri, Sümerbank dokuma işletmeleri ve turistik eşya hakkındadır. Bu çalışmalar, Türkiye'nin el sanatları alanına katkı sağlamanın yanında dönemin yöresel el sanatlarını tanıma bakımından da önem taşımaktadır. Yörenin

ve/veya ürünlerin özelliği, ürünlerin hammaddesi, yapımında kullanılan araçlar, yapım aşamaları, kullanım alanları ve yöreye ekonomik katkısı açıklanmaktadır. Bu çalışmaların çoğunda fotoğraflar, çizimler, üretim miktarları gibi bilgiler yer almaktadır. Bir kısmının dış ve iç kapak sayfaları el çizimi ile hazırlanmıştır. Türkiye'de el sanatlarının geçmişi bakımından ayrı bir değer iken her biri hazırlama, sunma, cilt ve kağıt özelliği bakımından incelenmeye değer çalışmalardır.

Yüksek Ziraat Enstitüsü ve Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinde tamamlanan el sanatları konulu doktora ve doçentlik tezleri Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3. Yüksek Ziraat Enstitüsü ve Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinde tamamlanan el sanatları konulu doktora ve doçentlik tezleri

Tevfik Eşberk	Türkiye'de köylü el sanatlarının mahiyeti ve ehemmiyeti	1936	Doktora tezi
Nihat Mumcu	Türkiye pamuklu el dokuma mamulleri üzerinde araştırmalar.	1956	Doktora tezi
Neriman Gürtanın	Türkiye'de nebatî örtücülükte kullanılan ham maddeler ve bunlardan yapılan mamuller ile bu ham maddelerin selüloz ve alfa-selüloz değerleri üzerinde araştırmalar	1959	Doktora tezi
Firdevs Kaya	Tiftik ihracat murakabesine dair nizamname gereğince sınıflandırılan ve ihraç edilen tiftiklerimizin bazı teknolojik özellikleri ile dünya standartlarına intibak imkanları üzerinde araştırmalar	1964	Doktora tezi
Mustafa Arlı	Kocaeli'nin Kandıra İlçesinde keten el dokumacılığı ve dokunan keten bezlerinin bazı teknolojik özellikleri üzerinde bir araştırma	1978	Doktora tezi
Mustafa Arlı	Beyazarı İlçesinde dövme bakırcılık üzerinde bir araştırma	1982	Doçentlik tezi
Yahşi Yazıcıoğlu	Kayseri ilinde üretilen el dokusu yün halıların bazı teknolojik özellikleri üzerinde bir araştırma	1982	Doktora tezi

Tablo 3'te sunulan çalışmalar Türkiye'de köylü el sanatları, Türkiye'de pamuklu dokumalar, Kandıra keten dokumaları, Beyazarı dövme bakırcılığı, Kayseri el dokuma halıları konularında ayrıntılı hazırlanmış bilimsel çalışmalardır. Türkiye'de el sanatları alanında materyal toplama, yöntem kullanma, kaynak kullanma, belgeleme bakımından önem taşırlar.

6. Ev Ekonomisi Anabilim Dalında(Köy El Sanatları-El Sanatları) Lisansüstü Tezler

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu 1982-1983 eğitim öğretim yılında lisans programına ve ardından Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Anabilim dalı (Beslenme, Çocuk Gelişim ve Eğitimi, Ev İdaresi ve Aile Ekonomisi ile Köy El Sanatları bilim dalları) lisansüstü programına başlamıştır. Yukarıda anıldığı üzere 2007-2008 eğitim öğretim yılında lisans programı ile birlikte lisansüstü programına öğrenci alımı durdurulmuştur. Mevcut öğrenciler öğrenimlerini sürdürmektedir. Ev Ekonomisi (Köy El Sanatları/El Sanatları) Anabilim dalında tamamlanmış lisansüstü tezlerle ilişkin bazı bilgiler Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi (Köy El Sanatları/El Sanatları) Anabilim dalında tamamlanan lisansüstü tezler

Tez sahibi	Tez adı	Mezuniyet Yılı	Programı
Feryal Ilgaz	Uşak İli Eşme İlçesinde üretilen kilimlerin bazı teknolojik özellikleri üzerinde bir araştırma	1988	Yüksek Lisans
Nuran Canikli	Kökboya (<i>Rubia tinctorum L.</i>)'dan elde edilen renkler ve bu renklerin yün halı iplikleri üzerindeki ışık ve sürtünme haslıkları	1989	Yüksek Lisans
Zeynep Yıldırım	Ankara ve Bolu illerinde üretilen esas sınıf tiftüklerin bazı fiziksel özellikleri ile kullanım şekilleri üzerinde karşılaştırılmalı bir araştırma	1989	Yüksek Lisans
Gül Hatice Karaman	Giresun İli Bulancak İlçesinde ağaç işleri ve bitkisel örücülük ürünleri üzerinde bir araştırma	1989	Yüksek Lisans
Demet Kaan Dalbatan	Tabletli kolan dokumacılığı ve çeşitli tekniklerle dokunmuş kolanların desenleri üzerinde bir araştırma	1990	Yüksek Lisans
Filiz Nurhan Ölmez	Güdül İlçesinde kadın giyimi üzerinde bir araştırma	1994	Yüksek Lisans
Nuran Kayabaşı	Cehri bitkisinden (<i>Rhamnus petiolaris</i>) elde edilen renkler ve bu renklerin yün halı iplikleri üzerindeki ışık ve sürtünme haslıkları	1995	Doktora
Hürrem Sinem Aydın	Soğan (<i>Alliumcepa L.</i>) bitkisinden elde edilen renkler ve bu renklerin yün halı iplikleri üzerindeki ışık ve sürtünme haslıkları	1995	Yüksek Lisans
Feryal Söylemezoğlu	Antalya ilinde üretilen ipekböceği kozalarının koza kalitesi ve kozalardan çekilen ipek liflerinin bazı teknolojik özellikleri üzerinde bir araştırma	1995	Doktora
Zeynep Erdoğan	Buldan dokumacılığı ve yörede üretilen düz dokumaların bazı özellikleri	1996	Doktora

Tablo 4. devamı

Tez sahibi	Tez adı	Mezuniyet Yılı	Programı
Sema Özkan	Kastamonu İli Azdavay ilçesinde kadın giyimi üzerinde bir araştırma	1996	Yüksek Lisans
Sema Etikan	Sergil (<i>Plumbago europaea</i>) bitkisinden elde edilen renkler ve bu renklerin yün halı iplikleri üzerindeki ışık ve sürtünme haslıkları	1996	Yüksek Lisans
Sinem Hürrem Şanlı	Bazı boya bitkileriyle ipeklilikli tekstil ürünlerinin boyanması ve haslık değerlerinin belirlenmesi	2001	Doktora
Sema Etikan	Muğla ilinde el dokuması halıcılık ve üretilen halıların bazı teknolojik özellikleri üzerinde bir araştırma	2002	Doktora
Şirin Şahan	Gaziantep ilinde sedef kakmacılığı üzerinde bir araştırma	2002	Yüksek Lisans
Sema Özkan Tağı	Simav ilçesinde el dokuması halıcılık ve üretilen halıların bazı özellikleri	2003	Doktora
Bakiye Kılıç	Nar (<i>Punica granatum</i>) meyve kabuklarından elde edilen renkler ve bu renklerin yün halı iplikleri üzerindeki haslık değerleri	2003	Yüksek Lisans
Habibe Kahvecioğlu	At kestanesi (<i>Aesculus hippocastanum L.</i>) bitkisinden elde edilen renkler ve bu renklerin yün halı iplikleri üzerindeki haslık değerleri	2003	Doktora
Hülya Köklü	İç Anadolu Bölgesindeki el işlemeli peşkirler	2004	Doktora
Melda Özdemir	Geçmişte ve günümüzde el sanatları çerçevesinde üretilen deri ürünleri üzerine bir araştırma	2004	Doktora
Fatma Yetim	Kastamonu el dokumacılığı ve üretilen dokumaların bazı özellikleri ile işleme teknikleri üzerine bir araştırma	2004	Doktora
Gül Yıldırım	Aksaray ili Sultanhanı beldesinde el dokuması halı onarım işlerinin incelenmesi	2004	Yüksek Lisans
Ferahi Gülşah Demirer	Denizli ili tekstil sektöründe ev kaynaklı aile girişimcilerinin iş ve aile yaşamı etkileşimi	2004	Yüksek Lisans
Fatmanur Başaran	Konya Ereğli İlçesinde El Dokuması Halıcılık ve Üretilen Halıların Bazı Özellikleri	2004	Doktora
Gökten Yıldız Öztaş	Beypazarı ilçesi Karaşar beldesi kadın giysileri	2005	Yüksek Lisans
Sibel Ataç	Büyük beden giysi kullanan kadınların hazır giyim tercihlerinin ve sorunlarının belirlenmesi	2005	Yüksek Lisans
Tülay Dinçer	Lise öğrencilerinin okul üniformalarına ilişkin tercihlerinin ve sorunlarının belirlenmesi	2005	Yüksek Lisans
Evren Gezer	Aydın ili Bozdoğan ilçesinde kıl dokumacılığı	2005	Yüksek Lisans

Tablo 4. devamı

Tez sahibi	Tez adı	Mezuniyet Yılı	Programı
Ebru Atıcı Ateşok	Babadağ dokumacılığı ve ilçede üretilen düz dokumaların bazı özellikleri	2005	Yüksek Lisans
Gökhan Yılmaz	Tokat yöresi folklorik kıyafetler üzerinde bir araştırma	2005	Yüksek Lisans
Hande Kılıçarslan	Kökner (<i>Abies</i>) kozalaklarından elde edilen renkler ve bu renklerin yün halı iplikleri üzerindeki haslık değerleri	2006	Yüksek Lisans
Meral Akan	Uygun renk, ışık ve sürtünme haslığı değerlerine sahip bitkisel boyalarla boyanmış ilmelik yün halı ipliklerinde en az kopma mukavemeti kaybına yönelik boyama yönteminin geliştirilmesi	2007	Doktora
Zuhal Bezirci	Göller bölgesinde bitkisel dokumacılık ve üretilen hasır dokumaların bazı özellikleri üzerinde bir araştırma	2007	Doktora
Meral Erkan Büyükyazıcı	Trabzon ilinde altın ve gümüş işlemciliği	2008	Doktora
İlknur Ertuğrul Kamiloğlu	Mardin ili gümüş işlemciliği ve yörede yapılan ürünlerin bazı özellikleri	2009	Doktora
Tuba Çıttır	Bilgisayar destekli nakışlı tekstil ürünlerinin desen özelliklerinin ve nakış sektörünün sorunlarının belirlenmesi	2009	Doktora
Ebru Alparslan	Oltu taşı işlemciliği ve yörede üretilen ürünlerin bazı özellikleri	2009	Doktora
Vildan Baçan	Endüstriyel örme giyim ürünlerinin teknolojik özelliklerinin belirlenmesi	2010	Doktora
Hilal Bozkurt	Manisa ili Kula ilçesi el sanatları	2010	Yüksek Lisans
Birgül Hatice Kuloğlu	Kıl keçisi oğlaklarından elde edilen üst ve alt liflerin bazı fiziksel özellikleri	2010	Yüksek Lisans
Birnaz Er	Van ilinde üretilen takıların bazı özellikleri	2012	Doktora
Ayşem Yanar	Türkiye’de geleneksel turistik hediyelik eşyanın sürdürülebilirliği	2012	Birleşik Doktora
Şirin Karaman	Sivas Atatürk Kongre ve Etnografya Müzesinde bulunan Sivas İl Müftülüğü koleksiyonuna ait düz dokuma yaygıların özellikleri	2013	Doktora
Aylin Özcan	Sivas ilinde kadın giyim özelliklerinin incelenmesi ve online katalog hazırlanması	2014	Doktora
Ayşegül Karakelle	Hatay’da yetişen bitkilerden elde edilen renkler, hashıkları ve kilim tasarımında kullanımı	2014	Doktora
Hülya Kaynar	Sivas halılarının desen ve renk özelliklerinin incelenerek online katalog hazırlanması	2016	Doktora
Hilal Bozkurt	Çorum’da yetişen bazı bitkilerden elde edilen renkler ve bu renkli ipliklerin ürün tasarımında kullanımı	2016	Doktora

Tablo 4'ün incelenmesinden 1988 yılından itibaren Ev Ekonomisi (Köy El Sanatları/El Sanatları) Anabilim dalında Türkiye'nin tüm hammaddelerine dayalı pek çok yörede el sanatları incelendiği, çok sayıda doktora-yüksek lisans çalışmaları yürütüldüğü ve sonuçlandığı anlaşılmaktadır.

7. Sonuç

Türkiye el sanatları bakımından zengin ve kültürel birikime sahiptir. El sanatları lisans eğitim ve öğretiminin 1930'lu yıllara dayanması bu alanda sürdürülen çalışmalar için zengin kaynak birikimi sunar. Çalışmalar incelendiğinde el sanatları alanında akademik bağlamda temeli atılan bilimsel yöntemlerin geçerliliğini hala korumakta oldukları görülmektedir. El sanatları alanında eğitim öğretim sürdüren kurum, alanda halen çalışmakta olan çok sayıda öğretim elemanı yetiştirmiştir.

Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi (Köy El Sanatları/El Sanatları) Anabilim dalında tamamlanan tezlerin 24'ü doktora, biri bütünsel doktora, 22'si yüksek lisans tezidir. Uşak, Muğla ve Kütahya illerine ilişkin lisansüstü tezlerinde halı ve kilim ele alınmıştır. Uşak iline ilişkin tez, yöresel kilimlere odaklanmış ve üretim teknolojilerini incelemiştir. Muğla ili yöresel el dokuması halıları ve teknolojilerini incelerken Kütahya iliyle ilgili çalışma halı dokumacılığında bölgesel özelliklere odaklanmıştır. Aynı şekilde bir tezde Konya ilinde el dokuması halıcılığa ilişkin özelliklere yer verilmiştir. Halı ve kilim konusunda Sivas Atatürk Kongre ve Etnografya Müzesi koleksiyonuna ilişkin bir çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmada, Sivas İl Müftülüğü koleksiyonuna ait düz dokuma yaygıların özellikleri incelenmiştir. Halı ve kilim konusunda yapılan lisansüstü çalışmalardan biri ise halı onarımı konusunda köklü bir geçmişe sahip olan Aksaray ilinde geleneksel ve çağdaş yöntemlerle halı onarımını ele almaktadır.

Ankara ve Bolu illerine ilişkin lisansüstü tezler tiftiğe ve kadın giyimine yöneliktir. Ankara ilinde tiftiğin fiziksel özellikleri ile kullanım şekilleri ve yöresel kadın giyimine odaklanılmıştır. Kastamonu ve Sivas illerine ilişkin de geleneksel kadın giyimine yönelik iki tez bulunmaktadır. Giyime yönelik çalışmalardan ikisi ise, nicel araştırma yöntemine dayanmaktadır. Bunlardan ilki büyük beden giysi kullanan kadınların hazır giyim tercihleri ve sorunlarını belirlemeye yöneliktir. Diğer ise lise öğrencilerinin okul uniformalarına ilişkin tercih ve sorunları saptamıştır. Bolu ilinde ise yine tiftiğin fiziksel özellikleri ve kullanım şekilleri incelenmiştir. Aydın iline ilişkin tezde de kıl dokumacılığı ele alınmıştır. Hatay ve Çorum illerine ilişkin lisansüstü tezlerde konu bitkisel boyacılıktır. Bu illerde yetişen bazı bitkilerden elde edilen renkler ve bu renklerin ürün tasarımında kullanımları ele alınmaktadır. Denizli

iline ilişkin iki farklı lisansüstü tez yapılmıştır. Bu tezlerden biri geleneksel dokumacılık üzerinedir. Diğer tezde ise, Denizli ilinde tekstil sektöründe ev kaynaklı aile girişimcilerinin iş ve aile yaşamı etkileşimi ele alınmıştır. Dokumacılık üzerine yazılan tezlerden biri ise, göller bölgesinde bitkisel dokumacılık ve üretilen hasır dokumaların bazı özelliklerini ele almaktadır.

Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi (Köy El Sanatları/El Sanatları) Anabilim dalında tamamlanan lisansüstü tezlerin bir bölümü ise hammaddesi maden olan el sanatlarına odaklanmıştır. Trabzon, Mardin, Van illerine ilişkin tezler yöresel altın ve gümüş işlemeciliği hakkındadır. Bu tezlerde altın ve gümüş işlemeciliğinin tarihçesi, bu zanaatta kullanılan yöntem ve teknikler ile örneklere yer verilmiştir. Erzurum'a ilişkin tezde ise Oltu taşı işlemeciliği ele alınmıştır. Hammaddesi life bağlı el sanatlarına ilişkin tezlerin biri Antalya ilinde ipekböcekçiliği ve ipek lifinin fiziksel özellikleri üzerinedir. Hammaddesi ağaç, şerit ve ince sap ve dallardan oluşan el sanatları hakkındaki tezlerden biri ise Giresun ili örneğidir. Bu çalışmada Giresun ili ağaç işleri ve bitkisel örücülük konu edilmiştir. Hammaddesi ahşap olan el sanatlarına ilişkin bir tez de Gaziantep ili sedef kakmacılığına odaklanmıştır. Hammaddesi hayvansal atık ve deri olan el sanatlarına yönelik tezlerden biri ise deri ürünleri üzerinedir. Bunun dışında el sanatlarını il genelinde (Manisa) geniş bir çerçevede ele alan bir tez de bulunmaktadır. Anabilim dalında tamamlanan lisansüstü tezlerin altısı el sanatlarında bitkisel boyamada kullanılan bitkiler üzerinedir. Bu bitkiler kökboya, cehri, atkestanesi, köknar, soğan ve nar'dır. Bununla birlikte bu tezlerde ilgili bitkilerden elde edilen renkler ve haslık değerleri incelenmiştir. Tezlerin biri nakış, diğeri ise endüstriyel örme hakkındadır. Nakış üzerine yapılan tezde bilgisayar destekli nakış tekstil ürünlerinin desen özellikleri ve sektörün sorunları irdelenirken; örme üzerine yazılan tezde örneklerin teknolojik özellikleri belirlenmiştir. Son olarak el sanatlarını yerel kalkınma ve kültürel sürdürülebilirlik bağlamında ele alan ve turistik hediyelik eşyaya odaklanan bir bütünlük doktora çalışması tamamlanmıştır. Anabilim Dalında tamamlanan çalışmaların ortak özelliği tezlerin Türkiye'nin çeşitli bölgelerindeki el sanatları çalışmalarını farklı bağlamlarda (ilgili el sanatını tekniği ve örnekleri) ele almasıdır. Çalışmalar araştırmacılar tarafından bizzat yörelere gidilerek hazırlanmış ve ilmi özelliklerinin yanı sıra geleneksel (yerel) özellikleri (ustanın kültürel birikimi, bilgi birikimi ve öz becerisi vb.) de vurgulanarak gerçekleştirilmiştir.

Köylü El Sanatları Enstitüsünün yeni bir binaya gereksinim duyduğu, bu binanın Ziraat ve İktisat bilgisi için tesis edilecek büyük müzeyi de ihtiva etmesi gerektiği, müzenin şehirle köyün karşılıklı anlaşmasına mühim bir amil teşkil edeceği bildirilmekteydi. Ayrıca Köyü El Sanatları Enstitüsü ile Ziraat

ve İktisat Bilgisi Müzesinin 1937/38'de inşa edilecek yeni binasının birlikte planlanmaktaydı (Falke, 1936). Ankara Üniversitesi müzelerine önem veren bir kurum olarak o yıllarda kurulması mümkün olmayan ancak kurulması gerektiği bilincine sahip bir üniversitedir.

Yüksek Ziraat Enstitüsü ile başlayan El Sanatları bilim alanı, 1930'lu yıllarda ders materyali olarak yörelerden toplanan ve öğrenciler tarafından üretilen dokumalarla çalışmalarını sürdürmüştür. Bu dokumalar kültürel miras bağlamında değerlendirilerek koleksiyon kapsamında koruma altına alınmıştır. Koruma altına alınan koleksiyondan ve yine birçoğu 1930'lu yıllara kadar uzanan araçlar ve gereçlerden oluşan Fakülte müzesi kurulması planlanmaktadır. El sanatları alanının korunması, Halk bilimi, Turizm, Müzecilik, Tarım ekonomisi, Ekonomi, Tekstil, Tasarım gibi birçok alanla disiplinler arası çalışmasına bağlıdır.

Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 03/04/1997 tarihinde kurulmuş olup Nisan 2015 ayında Prof. Dr. Ayşe Çakır İlhan'ın Kurucu Dekan olarak atanmasıyla işler hale gelmiştir. Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi diğer sanat fakültelerine göre Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım, Müzecilik, Temel Sanat Eğitimi alanlarını öne çıkarmayı hedeflemiştir. Yükseköğretim Yönetim Kurulunun 01/07/2015 tarihli kararı ile Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım ile Müzecilik Bölümleri açılmıştır. Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Lisans eğitim programında halı, kilim, kumaş, giyim bozulmaları ile korumaya yönelik dersler yürütülmektedir. Aynı zamanda life bağlı eserlerin kültürel miras kapsamında korunması bakımından bilimsel çalışmalarını sürdürmektedir.

Türkiye'nin El Sanatları alanında ilkleri kabul edilen bilim insanları ile Yüksek Ziraat Enstitüsünde başlayan ve Ankara Üniversitesi'nde devam eden ilk bilimsel çalışmaların unutulmaması, geleceğe aktarılması amacıyla bu makale planlanmıştır. Kağıdın ömrü insan ömründen fazladır. Ayrıca hem basılı hem elektronik olarak saklanabileceği için yazarlar, bu bilgilerin gelecek nesiller tarafından okunabileceği umudunu taşımaktadırlar.

Kaynakça

- Anonim, 1944. YZE Ziraat Fakültesi 1944 Mezunları Yıllığı.
- Anonim, 1953. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim ve İmtihan Talimatnamesi. (13.10.1953). *TC Resmî Gazete*, 8532.
- Anonim, 1957. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Son Sınıf Yıllığı 1956-1957
- Anonim, 1964. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Son Sınıf Yıllığı 1963-1964

- Anonim, 2001. 2001/2553 Çeşitli Üniversite Rektörlüklerine Bağlı Yeni Birimler Kurulması ile Kurulmuş Bulunan Bazı Birimlerde İsim ve Bağlantı Değişikliği Yapılmasına İlişkin Karar (29.06.2001). *TC Resmî Gazete*, 24227.
- Anonim, 2017, Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi fotoğraf arşivi
- Arlı, M. 1983. Kuruluşundan Bu Yana Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinde El Sanatları Eğitim- Öğretim ve Araştırmaları. 3. Ulusal El Sanatları Sempozyumu, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, İzmir, 25-40.
- Arlı, M. 2017. Sözlü Görüşme. Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu El Sanatları Bölümü Emekli Öğretim Üyesi.
- Ayyıldız, N. M. 2015. Fotoğraf Arşivi. Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu, YüksekokulSekreteri.
- Eşberk, T. 1939. Türkiye’de Köylü El Sanatlarının Mahiyeti ve Ehemmiyeti. Yüksek Ziraat Enstitüsü Çalışmalarından Sayı:44. Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara, 134+56+79 s.
- Falke, F. 1936(tahmini). Muhtıra. Yüksek Ziraat Enstitüsü. Daktilo eden: S. Conkbayır